

**Коваленко Ілля Олександрович,**  
аспірант кафедри криміналістики,  
судової медицини та психіатрії  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ**

Однією з найбільш розповсюджених слідчих (розшукових) дій є огляд. Як зазначає В.О. Коновалова, огляд – це слідча дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення у справі [1, с. 161]. Під час проведення огляду, отримані результати як правило є початковим матеріалом, від яких буде залежати подальше розслідування злочину.

Відповідно до ст. 237 КПК України з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Для отримання швидкої інформації про обставини події в незмінному стані, будь яка затримка може спричинити втрату важливої інформації, втрату речових доказів, а також проведення слідчим інших слідчих (розшукових) дій, спрямованих на швидке розкриття злочину [2, с. 218].

Так як питання тактики проведення огляду достатньо висвітлені у криміналістичній літературі, розглянемо їхні особливості при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 190 КК України.

Провівши аналіз кримінальних правопорушень про шахрайство у сфері банківських електронних платежів, огляд місця події проводиться в 65%, а ефективність виявляється не більше 40%, так як здебільшого даний вид злочину розтягнутий у часі і як правило фактичне місце злочину важко встановити. Для виявлення фактичного місця злочину залучаються відповідні ІТ-фахівці з кібербезпеки.

Як зазначає ряд авторів, огляд місця події є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією для початкового етапу розслідування шахрайства. У кожному конкретному випадку, як доречно зазначає І.В. Александров, проведення огляду місця події після отримання повідомлення про злочин і допиту потерпілого у всіх випадках є необхідним [3, с.46]. І.О. Антонов зазначає що не потрібно відмовлятися від проведення даної слідчої дії по даній категорії справ [4, с. 131].

Інша частина вчених вважає інакше, зокрема, їхня думка полягає в тому що, проведення огляду місця події по справах про шахрайство у більшості

випадків є неефективними. Здебільшого О.В. Волохова переконана, що загальна вимога про необхідність оперативно організувати прибуття на місце події слідчо-оперативної групи мало підходить до дій по заявам громадян про вчинення шахрайства [5, с. 88].

При розслідуванні шахрайства в сфері банківських електронних платежів, вчиненого з використанням комп'ютерних засобів та систем, огляд місця події має свою специфіку. Як зазначає С.В. Ардаб'єва, що при даному виді шахрайства огляд місця події необхідно проводити за участю спеціаліста комп'ютерно-технічної експертизи, а також апаратно-комп'ютерних засобів [6, с. 6]. Злочини з використанням комп'ютерних технологій до яких відноситься шахрайство в сфері банківських електронних платежів в США у програмі NCTP по боротьбі із комп'ютерною злочинністю має назву «огляд місця електронного злочину» [7, с.9].

Така процесуальна дія слугує виявленню, фіксації, та вилучення слідів злочину, а також для обстановки місця події. Сліди злочину при такому виді шахрайства є не стандартними та знаходяться в електронному вигляді та на електронних носіях. При огляді електронних інформаційних систем (комп'ютер, планшет, мобільний телефон, тощо) об'єктом огляду являється така техніка, а також носії інформації ( наприклад IP адреси, системні дані, програми, cookies браузерів, КЕШ та ін). У ході огляду необхідно виявити сліди злочину, які стануть об'єктами апаратно-комп'ютерного чи традиційно-криміналістичного дослідження [6, с. 8].

До специфіки огляду місця події при розслідуванні шахрайства в сфері банківських електронних платежів, на наш погляд, слід віднести такі дії: вилучення в ході огляду місця події з електронних носіїв тої інформації, яка б підтверджувала або навпаки спростовувала факт шахрайства в діях підозрюваних в даному виді злочину, зразків друку принтерів або самих принтерів (для виготовлення підроблених документів, банківських карток тощо), виявлення спец засобів для перехоплення та зчитування даних та ін.

Важливим тактичним моментом при огляді місця події є пошук слідів, які могли бути залишені злочинцем. Згідно ст. 159 КПК України сторона кримінального провадження має право ознайомитися з документами, зробити копії, а у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею чи судом вилучити їх (здійснити їх виїмку).

При розслідуванні шахрайства мають значення своєчасне та тактично правильне вилучення документів. Аналіз відповідного способу вчинення шахрайства, урахування місця та засобів вчинення, також використання документів на предмет посягання злочину дозволяють слідчому визначити вид та перелік документів які підлягають вилученню.

Документи які можуть бути предметом вилучення можуть знаходитись не лише за місцем вчинення шахрайства, але й в інших установах , організаціях, підприємствах. В такому випадку слідчому треба визначити точне місце перебування таких документів. Прикладом може слугувати виписка по раху-

нкам, документи підтверджуючі перерахунок коштів, які знаходяться у відповідній фінансовій установі. Після вилучення даних документів проводиться ретельне дослідження.

Згідно ст. 270 КПК метою огляду є виявлення та фіксація відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Завданням слідчого органу, який проводить огляд документів є їх збирання й дослідження як доказів. При огляді документів при розслідуванні шахрайства в сфері банківських електронних платежів мають вирішуватись такі завдання: з'ясувати загальні данні що характеризує документ, від імені кого проводились перерахунок коштів, хто підписував відповідні документи, якщо залучені печатки встановити чи не підроблені вони. Після цього детальним оглядом документів слідчий вирішує які документи йому потрібно вилучити як речові докази, по яким треба призначити судову експертизу.

Підводячи підсумки, зазначимо, що при огляді місця події при розслідуванні шахрайства в сфері банківських електронних платежів треба враховувати специфіку об'єктів, які оглядаються. При огляді треба залучати відповідних ІТ-фахівці з кібербезпеки з залученням спеціальних технічних засобів для виявлення, встановлення та вилучення певної інформації, яка знаходиться на електронних носіях та слугуватиме доказами по даному кримінальному правопорушенню. Адже місце події для слідчого носить дослідницький характер, спрямований на встановлення обстановки події, виявлення слідів злочину та з'ясування інших обставин, які можуть пришвидшити розкриття злочину. При уважному вивченні місця події, звертаючи увагу на кожну деталь, розкриваючи протиріччя та встановлюючи взаємозв'язок предметів та явищ, слідчий повинен прийти до цілісної картини та сутності події, що відбулася.

1. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. — 4-е вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — 464 с. (абзац 2 ст.161)

2. Коновалова В.О Слідчий огляд. Криміналістика: підручник / В.О. Ковалова ; за редакцією В.Ю. Шепітька. —К : Вид. дім. Ін Юре, 2001-377 с.

3. Александров И.В. Расследование мошенничества. Криминалистическая методика / И.В. Александров – Красноярск : РУМЦ ЮО, 2004.- 56 с.

4. Антонов А.Н Решение типовых задач расследования преступлений/ А.Н. Антонов-Краснодар : Изд. Краснодар. юрид. ин-та, 2000.-128с.

5. Волохова О.В Современные способы мошенничества: особенности выявления и расследования / Волохова В.О.; под ред Е.П.Ищенко.- М. Юрлитинформ, 2005,- 128 с.

6. Ардабьева С.В. Особенности тактики производства отдельных следственных действий при расследовании мошенничества, совершаемых с использованием компьютерных средств и систем / С.В Ардабьева // Воронежск.криминалистические чтения: сб. науч. тр. / под ред. О.Я. Баева.-2007. – 8 – с.4-9

7. Преступления, связанные с компьютерной информацией // Зарубежный опыт. – М. : ГИЦ МВД России, 2000. – Вып. 5. – С. 7-12.